

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В
НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ**

Виконала: студентка 2 курсу
(заочна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Чайка Ганна Адольфівна

Керівник: **Бахмат Н. В.**,
доктор педагогічних наук, професор

Рецензент: **Газіна І.О.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Методологічні підходи до розуміння сутності та змісту правового виховання в закладах загальної середньої освіти	8
1.2. Характеристика процесу становлення правових уявлень здобувачів початкової освіти, їх сутність і структура	21
1.3. Взаємозв'язок школи і сім'ї у забезпеченні правового виховання учнів	25
1.4. Аналіз стану правововиховної роботи у початковій школі	30
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	40
2.1. Педагогічні умови правового виховання здобувачів початкової освіти: світовий та вітчизняний досвід	40
2.2. Основні засоби виховання основ правових уявлень дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи	45
2.3. Педагогічне забезпечення єдності умов у правовому вихованні здобувачів початкової освіти	64
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	84

Вступ

Необхідність підвищення правової грамотності суб'єктів освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) продиктована потребою суспільства і держави. Концепція Нової української школи вбачає головне завдання сучасного закладу освіти у вихованні особистості, готової до життя в конкурентному світі [25]. ЗЗСО особливу увагу приділяють правовій освіті, навчанню та вихованню здобувачів початкової освіти, як визначального компоненту становлення їх особистості. Пошук напрямів вирішення цієї проблеми виявив відсутність комплексного підходу до здійснення освітніх, просвітницьких і виховних заходів, що забезпечують загальне та цілеспрямоване оволодіння різноманітними формами діяльності молодшого школяра у ЗЗСО.

Сучасна освіта має формувати індивідуумів, здатних забезпечити економічне і культурне зростання країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світовому ринках праці, що зазначено у проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. [24]. Однак традиційні підходи до здійснення правового виховання недостатньо враховують специфіку правових цінностей, формування правових уявлень, правової культури, на основі яких будуються конкретні моделі соціальної поведінки майбутнього громадянина України.

Дослідження й об'єктивна оцінка особливостей процесу його реалізації в сучасних соціальних умовах є актуальним завданням для вчених і педагогів. Так, у контексті теорії правової освіти і виховання особистості до їх мети звертаються такі науковці, як: В. Баженов, В. Головченко, А. Долгова, О. Зорченко, А. Івлєв, А. Кожевнікова, І. Криштак, Ф. Нікітін, В. Обухов, В. Оксамитний, І. Омельчук, О. Татаринцева, М. Фіцула та ін. Питання формування правової свідомості та правової культури як складників мети правової освіти вивчали Г. Васянович, В. Владимірова, М. Городиський, Д. Грубіч, А. Губа, І. Дарманська, Я. Кічук, Л.Макар, М. Подберезський, І. Романова, М. Рябенко, О. Саломаткін, А. Стаканков,

Н. Ткачова та ін.; формування ціннісних орієнтацій учнів у процесі навчання правознавства як завдання шкільної правової освіти – І. Матвієнко.

Для досягнення поставленої мети необхідно створити в ЗЗСО мотиваційне середовище, яке забезпечує діяльність здобувачів початкової освіти із систематизації та поетапного правового виховання учнів, учителів та батьків; ефективне педагогічне управління на основі компетентнісного підходу в освіті та правове виховання; здійснення діагностики та моніторингу показників вихованості, правової компетентності та громадянської активності; використання в освітньому процесі сучасних технологій навчання, формування духовно-моральних установок і соціалізації особистості в полікультурному середовищі; встановлення взаємин соціального партнерства з громадськими та державними інститутами громадянського суспільства; залучення учнів до науково-дослідницької діяльності; здійснення конструктивного діалогу та взаємодії сім'ї та школи.

Різні аспекти правового виховання у відповідності зі своєю специфікою досліджуються в філософії, правознавстві, суспільствознавстві, психології, однак у вітчизняній педагогічній науці не в повній мірі досліджено правові уявлення учнів та особливості їх формування в молодшому шкільному віці. Недостатньо визначені умови, які забезпечують прийняття дітьми правових явищ соціального життя як особистісно значущих, не визначені критерії і показники проявів правових уявлень молодших школярів в їх життєвому досвіді.

Актуальність і педагогічна значущість, недостатня розробленість проблеми здійснення правового виховання в Новій українській школі зумовили вибір теми дослідження «Правове виховання здобувачів початкової освіти в Новій українській школі».

Об'єкт дослідження – процес правового виховання молодших школярів Нової української школи.

Предмет дослідження – організація правового виховання шляхом розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в Новій українській

школі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та визначити особливості організації, засоби забезпечення єдності педагогічних умов правового виховання здобувачів початкової освіти в Новій українській школі.

у правовому вихованні здобувачів початкової освіти.

Відповідно до об'єкту та мети визначено такі завдання дослідження:

- 1) описати методологічні підходи до розуміння сутності правового виховання школярів;
- 2) визначити психолого-педагогічну сутність, зміст і структуру правових уявлень особистості;
- 3) проаналізувати стан здійснення правового виховання учнів початкової школи
- 4) визначити особливості організації, засоби та умови правового виховання здобувачів початкової освіти в Новій українській школі.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження:** вивчення та аналіз історико-філософської, правознавчої, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; узагальнення педагогічного досвіду правового виховання особистості; аналіз даних; теоретичне моделювання в побудову концептуальних засад розвитку правових уявлень молодших школярів.

Апробація дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2019-2020 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях:

– Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи» із доповіддю «Технологія організації педагогічного процесу етико-правового виховання молодших школярів в системі неперервної освіти» (24 квітня 2020 р., м. Умань),

– V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Наступність у

розвитку правової культури дошкільнят і молодших школярів» (17-18 квітня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський),

– III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» з доповіддю «Розвиток правосвідомості здобувачів освіти в Новій українській школі» (23-24 жовтня 2019 р., м. Кам'янець-Подільський),

– Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (24-25 жовтня 2019 р., м. Івано-Франківськ),

– Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців на основі компетентнісного підходу в умовах Європейської кредитно-трансферної системи організації освітнього процесу» (18 – 19 листопада 2019 р., м. Кам'янець-Подільський),

– III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» з доповіддю «Правова соціалізація учнів початкової школи в умовах Нової української школи» (15-16 лютого 2020, м. Кам'янець-Подільський),

– Всеукраїнському круглому столі «Сучасна українська школа: інноваційність та відповідальність» із доповіддю «Методологічні підходи до розуміння сутності та змісту правового виховання в умовах Нової української школи» (17 березня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський),

– II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» з доповіддю «Виховання правової культури молодших школярів на уроках української мови» (18-19 березня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський),

– Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» із доповіддю «Партнерська взаємодія школи і сім'ї у забезпеченні правового виховання молодших школярів» (15-16 жовтня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський),

– IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» з доповіддю «Технології розвитку правових уявлень здобувачів освіти в Новій українській школі» (28-29 жовтня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський);

– IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Четверта школа технологій інклюзивної освіти) з доповіддю «Технології забезпечення правового виховання молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору» (10-11 грудня 2020 р., м. Вінниця),

– науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році із доповіддю «Стан правовиховної роботи у початковій школі» (23-24 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дослідно-експериментальної роботи опубліковано:

Меленко Г. Ю. Роль критичного мислення у формуванні особистості // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Київ : Міленіум, 2020. Вип. XVI. С. 199-202.

Структура дипломної роботи. Робота складається з двох розділів, восьми підрозділів, списку використаних джерел, додатків.

База дослідження. ЗОШ №8 м. Кам'янця-Подільського, Хмельницької області.

ВИСНОВКИ

Сформовані до теперішнього часу теоретичні уявлення про засоби і методи правової освіти, що зберігають традиційну прихильність до професійної, об'єктно-орієнтованої діяльності вчителя, в умовах упровадження основних положень Нової української школи є малоефективними для якісного прориву до радикально нової роботи з розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти, орієнтованої в стратегічному плані на реалізацію особистісної, суб'єктної, діяльнісної, індивідуально-творчої парадигми освіти. Більше того, існуючі теорії правової освіти не потребують і навіть часто протистоять реально розвивальній практиці створення нових технологій розвитку правових уявлень учнів, зокрема й формування правової культури особистості, здатної більш адекватно реагувати на потреби безперервно мінливої в цьому напрямку освітньої практики.

Найважливішою функцією початкового ступеня загальної середньої освіти є формування спрямованості школяра на безперервне духовне та моральне вдосконалення, стимулювання діяльності молодшого школяра, спрямованої на розв'язання завдань креативного продуктивного навчання. Створення такої спрямованості можливо за умови, якщо здобувач на всіх етапах навчання виступає як суб'єкт, що самоорганізовується, вільного робить свідомий вибір і має соціально-правові цінності.

Проведене дипломне дослідження дозволило зробити такі висновки.

Спеціально організований процес розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ, побудований на базі створеної системи, забезпечить підвищення рівня за визначеними в роботі параметрами і в усіх компонентах (когнітивному, афективному та дієвому).

Відповідно до рівнів сформованості розвитку правових уявлень молодшого школяра розроблено систему процесу їх розвитку за трьома основними напрямками: когнітивним, афективним та дієвим.

Учень початкових класів має свої специфічні психологічні та педагогічні характеристики, які необхідно враховувати педагогу в процесі розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ. Особливості молодшого віку створюють свої об'єктивні передумови, які важливо враховувати в педагогічному процесі. Правова соціалізація дитини успішно проходить тільки в тій діяльності, яка насичена елементами творчості, є соціально й особистісно значущою, викликає у дитини емоційне переживання й інтерес.

З метою реалізації концептуальних положень НУШ, важливим складником якого є педагогічні умови розвитку правових уявлень, на основі досліджень науковців пропонуємо використовувати педагогічні засоби, що забезпечуватиме створення умов для індивідуального прояву та саморозвитку кожного здобувача початкової освіти, сприяти реалізації кожному з них особистісних здібностей. Тому було розроблено низку педагогічних умов та відібрано засоби розвитку правових уявлень учнів для подальшої їх реалізації в педагогічній практиці. Педагогічними умовами є: методологічні підходи до розуміння сутності правового виховання школярів; критерії та рівні сформованості правових уявлень молодших школярів; предметно-просторове середовище ЗЗСО; партнерська взаємодія педагогів і батьків у правовому вихованню учнів; системароботи, яка передбачає навчання молодших школярів варіативної навчальної дисципліни «Я і мої права».

Засоби розвитку правових уявлень молодшого школяра включають різні види урочної (варіативну навчальну дисципліну «Я і мої права», уроки-знайомства з представниками правоохоронних органів) і позаурочної діяльності: виховні години («Я знаю свої права», «Розумна взаємодія», «Наша країна»); ділові ігри правового змісту («Мова закону», «Сімейні обов'язки», «Права школяра», «Вчинок», «Який Я»); ігри-вправи («Поміняйся роллю», «Живий ланцюг», «Мої права», «Спина до спини»); ситуації правової орієнтації (ситуація правових знань – ситуація правової оцінки – ситуація правочину); евристичні й узагальнюючі бесіди, твори-

роздуми, тестові завдання та ін.; діагностичні методики на виявлення рівня розвитку правових уявлень учнів («Я – Ти – Наші права», «Громадянин демократичного суспільства»). Провідним педагогічним засобом за нашою системою для молодшого школяра є варіативна навчальна дисципліна «Я і мої права», а також система ігор.

Процес розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ включає три етапи, на кожному з яких один з компонентів правових уявлень має пріоритет і формується більш цілісно.

З метою подальшого здійснення експериментального дослідження розроблено варіативну навчальну дисципліну «Я і мої права», яка буде вивчатися паралельно з дисципліною «Я у світі». Буде проводитися позаурочна робота з основ розвитку правової поведінки. Важливим засобом є дидактична гра: Для кожного напрямку роботи передбачається конкретна індивідуальна форма (в залежності від інтересів і можливостей дітей): на першому – пізнавально-розвиваюча, другому – сюжетно-рольова, на третьому – ділова. Ефективність застосування дидактичних засобів забезпечуватиметься використанням уроків-знайомств з представниками правоохоронних органів, евристичних й узагальнюючих бесід, творів-роздумів і тестових завдань з правової тематики.

Конфліктні завдання, передбачені програмою дисципліни сприятимуть визначенню адекватного ставлення молодших школярів до правових явищ і норм. У них вироблятиметься таким чином мотивація правомірної поведінки і формуватимуться об'єктивні критерії оцінки феноменів правової дійсності.

Для кожного з етапів визначено провідний педагогічний засіб (система ігор), відповідний віковим й індивідуальним особливостям, а також рівні розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ. Особливості організації цієї роботи полягають й її цілеспрямованому характері, що орієнтує освітній процес у початковій школі на становлення гуманістично орієнтованої, громадянсько активної та законослухняної

особистості, яка усвідомлює свої права і поважає свободу інших людей, має основи правових знань, необхідних для інтеграції в соціум.

Запропонована в дипломній роботі система з розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ створюватиме сприятливі умови для застосування якісно більш ефективних засобів правового виховання, перш за все пов'язаних з органічною єдністю навчальної діяльності з цілями громадянського становлення учня.

Засоби розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ включають різні види урочної (навчальна дисципліна «Я і мої права», уроки-знайомства з представниками правоохоронних органів) і позаурочної діяльності: виховні години («Я знаю свої права», «Розумна взаємодія», «Наша країна»); ділові ігри правового змісту («Мова закону», «Сімейні обов'язки», «Права ліцеїста», «Вчинок», «Який Я»); ігри-вправи («Поміняйся роллю», «Живий ланцюг», «Мої права», «Спина до спини»); ситуації правової орієнтації (ситуація правових знань – ситуація правової оцінки – ситуація правочину); евристичні й узагальнюючі бесіди, твори-роздуми, тестові завдання та ін.; діагностичні методики на виявлення розвитку правових уявлень учнів («Я – Ти – Наші права», «Громадянин демократичного суспільства»). Провідним педагогічним засобом для молодшого школяра визначено варіативний навчальний предмет «Я і мої права», а також система ігор.

Найважливішою особливістю розвитку правових уявлень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ, що здійснюється в межах особистісно орієнтованої парадигми, є те, що духовний світ учня, його індивідуальність перетворюються в найважливішу цінність, значимий компонент власне утримання процесу підвищення культури, провідний засіб розвитку особистості учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Проблема представления в советской психологической науке // Философские записки. Том 5. Вопросы психологии / АН СССР. Ин-т философии. Москва – Ленинград, 1950. С. 59-99.
2. Артамонов Г. О. Зростаємо громадянами України. Права дитини : Розробки уроків варіативного курсу. 1-й клас // Початкове навчання та виховання. 2017. № 6. С. 33.
3. Атаманова, Р. И. Деловая игра: сущность, методика конструирования и проведения : метод. пособие. Москва : Высш. шк., 2008. 120 с.
4. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе ; редкол.: В. М. Коротов, М. И. Кондаков. Москва : Просвещение, 1985. 208 с.
5. Баранов П. П. Правовое сознание и правовое воспитание // Теория государства и права / под ред. В. К. Бабаева. Нижний Новгород : Изд-во НВШ МВД России, 1993. С. 486.
6. Бондаревская Р.С. Организация диагностико-коррекционной и развивающей работы с учащимися 3-5-х классов: Метод, разработ. Санкт-Петербург, 1994. 24 с.
7. Володько М.В., Карпов О.М. Правове виховання в школі, сім'ї – основа профілактики правопорушень серед учнівської молоді // Гуманізація освітнього процесу як засіб попередження правопорушень серед учнівської та студентської молоді: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. В.М. Герасименка. Київ : ІСДО МО України, 1994. С. 120-122.
8. Выготский Л.С. Детская психология. Собрание сочинений : В 6-ти т., Т.4. / Под ред. Д.Б. Элькониной. / АПН СССР. Москва : Педагогика, 1984. 432 с.
9. Божович Л. И. Проблемы формирования личности : Избранные психологические труды ; Ред. Д. И. Фельдштейн ; Рос. акад. образования (РАО), Моск. психолого-соц. ин-т (МПСИ). 3-е изд. Москва : МПСИ, 2001. 352 с.

10. Гессен, С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. Москва : Школа-Пресс, 1995. 448 с.
11. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. 5-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 655 с.
12. Гурінчук Л.Є. Проект „Правова освіта, правове і превентивне виховання учнівської молоді”. Районний методичний кабінет. Березне, 2010. URL : https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj50pz3kvXhAhWtk4sKHTjjDC4QFjALegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Froippo.org.ua%2Fupload%2Fiblock%2Fe62%2Fdosvid-dyrektora-gorodyshchens%2560koyi-zosh-bereznivs%2560kogo-rayonu_-gurinchuk-l.e.-.docx&usg=AOvVaw2T9_JDXw8n_CrlGx2jFjkE.
13. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 21 лютого. 2018 р. No 87. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
14. Докукіна О.М. Виховання молодших школярів у сучасній українській сім'ї // Початкова школа. 1997. №5. С. 17-21; №6. С. 6-14.
15. Долина «Прав і законів»: гра-подорож [Електронний ресурс]. / укл. І. О. Доленко. URL : https://vseosvita.ua/library/gra-podoroz-prava-ditini-34659.html#_=_.
16. Дружинина И. Правовое образование в начальных классах / И. Дружинина // Учитель. 2001.№ 5. С. 5-8.
17. Дьячкова О. М. Правовое воспитание и права человека // Философский словарь по правам человека. Правовая культура и правовое сознание в России сегодня / отв. ред. Н. В. Бряник. Екатеринбург : АМБ, 2006. С. 429. URL : <http://www.ug.ru/02.43/pg6.htmr>.
18. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (частина 1) [Електронний ресурс] : URL : <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>.
19. Игнатьев Е. И. О некоторых особенностях изучения представлений и воображения // Дошкольное воспитание, 2014. 320 с.

20. Карандашев Ю. Н. Развитие представлений у детей : учеб. пособие. Минск : Лада, 1997. 311 с.
21. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования, игр, дискуссии : анализ зарубежного опыта ; Ассоц. "Развивающее обучение". Рига : Пед. центр "Эксперимент", 1995. 176 с.
URL : http://pedlib.ru/Books/7/0030/7_0030-1.shtml.
22. Кларин М.В. Развитие критического и творческого мышления // Школьные технологии. 2004. № 2. С. 3-10. URL : <http://znate.ru/m-b-klar-in-razvitie-kriticheskogo-i-tvorcheskogo-mishleniya-so.html>.
23. Коновалова Л. В. Воспитание // Новая философская энциклопедия : в 4 т. Москва : Мысль, 2000. Т. 1. С. 443.
24. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. URL : mon.gov.ua/usi.../nacionalno-patriotichne-vihovannya/.
25. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. URL : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
26. Концепція правової освіти і правового виховання школярів [Електронний ресурс]. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fZdf5UAQYMcJ:https://osvita.ua/doc/files/news/379/37950/Robota.doc+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
27. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. URL : <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797>.
28. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права : навч. посіб.. Київ : Атіка, 2005. С. 97.
29. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України // Право України. 2008. № 3. С. 122–125.
30. Лескова И. В. Социокультурная идентичность и правовое воспитание личности // Государство и право. 2007. № 4. С. 98.

31. Лукашева Е. А. Правосознание, правовое воспитание и правовая культура // Сов. государство и право. 1976. № 1. С. 129.
32. Максимов С. І. Принципи правової держави та їх реалізація в інституційному та духовному вимірах державотворення в Україні // Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія Харків : Право, 2009. С. 284.
33. Максимова В. И. Организация воспитания младших школьников. Москва : Просвещение, 2003. 254 с.
34. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. URL : <http://mon.gov.ua>.
35. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
36. Почтарь Т. М. Правовое воспитание в педагогических вузах: Вопросы методологии и методики. С. 35.
37. Права ребенка: Основные международные документы / Ред.-сост. Е.М.Рыбинский. Москва : Дом, 1992. 69 с.
38. Права человека: Сборник универсальных и региональных международных документов / Сост. Шестаков Л.Н . Москва : МГУ, 1990. 202, 3 с.
39. Програма правової освіти населення України : постанова Каб. Міністрів України № 366 від 29 трав. 1995 р. // ЗП України. 1995. № 8. С. 13–23.
40. Развитие общения у дошкольников / Под ред. А. В. Запорожца, М. И. Лисиной. Москва : Педагогика, 1974. 288 с.
41. Рахматуллина Л. В, Формирование основ нравственно-устойчивой личности младших школьников в процессе морального выбора. Казань : Издательство казанского университета, 2001. 151 с.
42. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии . Санкт-Петербург [и др.] : Питер, 2015. 705, [7] с.
43. Рябко И. Ф. Основы правовой педагогики. Ростов н/Д : Ростов. ун-т, 1973. С. 35.

44. Семитко А.П. Правовое воспитание // Философский словарь по правам человека / отв. ред. Н. В. Бряник. Екатеринбург : АМБ, 2006. С. 433–435.
45. Сергеев Н.К., Сериков В.В. Педагогическая деятельность и педагогическое образование в инновационном обществе: монография. Москва, Логос, 2013. 364 с.
46. Соловьев Э. Ю. Личность и право // Вопросы философии. 1989. № 8. С. 67.
47. Татаринцева Е.В. Правовое воспитание: методология и методика. Москва : Высш. шк., 1990. С. 5, 172.
48. Третьяков Ф.Ф. Воспитательная роль советского права. Ленинград : Знание РСФСР, 1966. 79 с.
49. Чефранов В.А. Методологические проблемы правового воспитания. Харьков : ХЮИ, 1974. 36 с.
50. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание: методология и методика. Москва : Высш. шк., 1990. 176 с.
51. Тацій В. Я. Правове виховання студентства як елемент формування правової держави // Виховання в контексті соціальної адаптації студентства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.-сем. керівників вищ. навч. закл. та вчених-дослідників із проблем виховання студентства в сучасних умовах. Харків, 7 лист. 2003 р. : у 2 ч. / М-во освіти і науки України, Нар. укр. акад. та ін. ; [редкол.: В. І. Астахова (відп. ред.) та ін.]. Харків : Вид-во НУА, 2003. Ч. 1. С. 30.
52. Телегин М. В. Воспитательный диалог. Образовательная. 3-е изд. ООО «Издательство «ДеНово», 2012. 288 с.
53. Третьяков Ф.Ф. Воспитательная роль советского права. Ленинград : Знание РСФСР, 1966. С. 6.
54. Оганесян Н.Т. Методы активного социально-психологического обучения: Тренинги, дискуссии, игры. Москва: Ось-89, 2008. 176 с.
55. Орлова О.О. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «правове виховання» // Наук. вісн. Дніпропетровськ. держ. ун-ту внутр. справ.

Дніпропетровськ, 2007. № 2. С. 8–16.

56. Федорчук В.В. Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник / автор-упорядник В.В.Федорчук. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2014. 268 с. URL : https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiI_denjfXhAhVLkMMKHapUBjcQFjACegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Felar.kpnu.edu.ua%3A8081%2Fxmlui%2Fbitstream%2Fhandle%2F123456789%2F2085%2FFedorchuk-V.V.-Pedagogichni-tehnolohii-v-pochatkovii-shkoli.pdf%3Fsequence%3D1%26isAllowed%3Dy&usg=AOvVaw0pzNVPMn4_pxYi-cvumEh5.

57. Філософія виховання / кер. авт. кол. М. Култаєва. Харків : ХДПУ, 2001. Ч. 1. С. 83.

58. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды : проблемы возрастной и педагогической психологии. Москва : Международная педагогическая академия, 1995. 224 с.